

ÚJSZERŰ TANKÖNYV

Damjanov—Janda—Bačić: *Képzőművészet*, Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék 1975

Farkasszemet nézek Damjanov—Janda—Bačić *Képzőművészetével*. Méregetjük egymást egy ideig, én, túlerőm tudatában, hipnotizálni próbálok. Két szemmel fürkészek egyet (azt is *belülről*), az eget, mely a *Képzőművészet* pupillájából kéklik. (Cím-lap: a szem belsejének fényképe.) Hunyorítanom kell — kinyitom a könyvet. Ujjamba szívom a lapokat, lecsukott szemhártyámat áttöri a fény.

Mindjárt az első fejezet: a szöveg kontextusába beleolvadó, azt kiegészítő fényképek tűzijátéka. A technikai kivitelezés tökélyének, a fotók szövegbeágyazottságának, szövegbeolvadásának katarzisa. Az első vizuális élmény. A bevezető (egyoldalas) fejezet: „Vizuális kommunikációk (a közlés problémája)”. Színes fényképbe metszett vörös jelzőlámpa, Škoda szemlélygépkocsira ragasztott matrica, összprezselte lóherére nyitott könyv, karcú csuklón (kinek?) ékeskedő, aranyláncra fűzött szimbólum.

A jel (jelkép) problémája. S egyben „ars poeticája” is a könyvnek (hiszen *költészet* ez a kötet): „E könyv éppen ahhoz segít hozzá, hogy felfedezzük a képzőművészeti struktúrák összekötöttségét. Ugyanakkor azonban nem helyettesíti, nem pótolhatja mindazt, amit csupán látás, tapintó érzékelés, cselekvő mozgás által élfhetünk át”.

A jel, mint minden kommunikáció kiindulópontja — első fejezete ennek az igen racionálisan felépített könyvnek.

Az első lapok információ-zsúfoltsága és színorgiája után (mi a szobor?; mi az építmény?; a vonal; a szín;

síkforma; a térbeli forma) — hirtelen csend. „Gyakorlati rész”. Fehér lapfelületen apró pont, mely — amint továbblapozunk — egyre többet foglal el a lap hó-mezejéből, és szemünk láttára nyúlik vonalba, körbe, négyzetbe, majd a klee-i esztétika szerint tovább vibrál, önmagát megsokszorozva térbeli és nonfigurális formákká alakul. Ez a metamorfózis fokozatos, követhető és egy korszerű pedagógiával okít bennünket a képzőművészetre: az útra, mely a ponttól Leonardo Giocondájáig, s a Gioconda mosolyától Jackson Pollock vonal-szín-álmom zúrzararáig vezet. Egy tankönyv, mely nem fölünyeskedő, nem lebecsülő, s úgy *magyaráz* (ha egyáltalán használhatjuk ezt az ilyen kontextusban rossz emlékkű szót), hogy magyarázatának hitele van.

Damjanov—Janda—Bačić *Képzőművészetének*, a szinte tökéletes technikai kivitelezés mellett, elsősorban ez a *módszer* a fő erénye. A módszer, mellyel témájához és olvasóközönségéhez közelít, a paradoxonnak tűnő *racionális költészet*, mellyel témáját és olvasóközönségét százegey lapon keresztül uszítja egymásnak, majd örök barátokká fűzi össze őket. (Százegey lapot mondtam, hiszen a tartalomjegyzék nem tartozik a különleges erények közé.) A módszer, mely forradalmat jelent tankönyvkiadásunkban, s amely végre nem csupán a hagyományos maszlag-esztétikákkal eteti diákjainkat. Mondrian, Klee, Picasso, Braque, Vásárhelyi Viktor, Schöffer Miklós, Brancusi, Pollock vagy a Bauhaus művészetét és alkotásait be tudja ágyazni „a klasszikusok” művészetének dialektikájába. Az ikonok világa és egy korszerű sportlétesítmény makettja szerves egésszé áll össze bennünk: tudjuk, körös-körül mi határolja a képzőművészetet és miért.

Nem célja ennek a könyvnek a művészettörténeti korszakok részletes

tagolása. „Csupán” meg kell ismertetnie olvasóit a képzőművészetek *lényegével* (szándékosan mellőzöm a szintén rossz emlékkü „alapfogalmakat”), hiszen a vajdasági középiskolások *első* osztálya számára íródott. Ezért kerülhet közvetlenül egymás mellé Van Gogh, Piet Mondrian, Leonardo da Vinci, egy egyiptomi szobor és a chartres-i székesegyház főkapujának egy részlete. A *kompozíciót*, a színhatásokat, a tér-fény összefüggéseit magyarázzák velük a szerzők, „mellékillusztrációkként” ízekre bontva, majd *fokozatosan* ismét felépítve ezeket az alkotásokat. Így válik a tiszta, mellébeszélés-mentes, tömör magyarázat magas színvonalúvá, mégis érthetővé. Az ismertetet anyag összeválogatásánál, a könyv funkciójából kifolyólag, a szerzők nem törekedhetnek teljes áttekintésre (a részletes feldolgozás nyilván a későbbi tananyag feladata). Próbáltak mégis ízelítőt adni a folklórból, a naiv festészetből, a korszerű építészetből is, anélkül, hogy ezzel feldarabolták volna a könyv szerkezetét.

Egy kitűnő ötlettel azonban sikerült módot találniuk a korszakok rendszerezett bemutatására is a *Képzőművészet* második részében. (A II. rész szó szerint értendő, hiszen „A művészettörténeti korszakok áttekintése” oldalszámra azonos az első, elméleti résszel.) A könyv második fele az ismertetett anyag rendszerezésére, kiegészítésére és (ami tankönyveinkben eddig sajnos oly ritkán fordult elő) *gyakorlati alkalmazására* nyújt alkalmat. Teszi pedig mindezt a diá-

kok által elemzendő, korszakokba ágyazott alkotások ürügyén. (A korszakokat rövid bevezető ismerteti, az elemzést pedig irányadó, s egymáshoz igen racionálisan kapcsolódó kérdések könnyítik meg.)

Ez a tankönyv-felépítési koncepció ugyanakkor lehetővé teszi a tanár számára a fájdalommentes számonkérést is. A számonkérés a jó értelemben vett számonkérést jelenti itt, játékot — ezért fájdalommentes — tanulást, s csak mintegy mellékesen „feleltetést”, melynek során, mégis, nemcsak a diák ismeretanyagát ellenőrizheti a pedagógus, hanem meggyőződhet képzelőerőjéről, gondolkodásmódjának rugalmasságáról is. Külön erénye, hogy *nem adatokat* kér számon (sőt, ezeket a kérdések előtt, *száraz* információként felsorolja néhány szóban), hanem az anyag *gyakorlati alkalmazását*. Ezzel kizárja a motorikus tanulást, a „magolás” lehetőségét és a lényegre irányítja a figyelmet.

Pedagógusok és diákok számára egyaránt hasznos ez a tankönyv, de elsőrangú kézikönyve lehet azoknak is, akik legalább a képtárlátogatás erejéig foglalkozni szeretnének a képzőművészetekkel.

Damjanov—Janda—Bačić *Képzőművészete* a Tartományi Tankönyvkiadó Intézetnek eddig talán egyik legkomolyabb vállalkozása. A könyvet párhuzamosan adták ki szerbhorvátul és a vajdasági nemzetiségek nyelvén.

A magyar nyelvű kiadásnak külön értéke Fehér Ferenc kitűnő fordítása.

FÜLÖP Gábor